

Estructura laboral i aspectes socials de Bellpuig en els anys 1575-1577

Josep M. Planes i Closa

PRESENTACIÓ

A l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera, que custòdia l'antiga documentació notarial de bona part de les nostres terres, els manuals més vells corresponents a Bellpuig són els del notari Antoni Joan Mestre. Es tracta de sis volums que abasten els anys 1574-1580 i que presenten un deficient estat de conservació, amb força fulls recremats per la tinta i un paper gastat que materialment cau a trossets.

Malgrat la difícil lectura d'aquests volums per les males condicions en què han arribat als nostres dies, no hi ha dubte que tenen un gran interès historiogràfic, tant pel fet de ser bastant reculats en el temps com per formar una petita sèrie cronològicament contínua. És per això que he dedicat diverses sessions a la seva consulta, ben convençut que contenen dades molt interessants sobre l'economia i la societat de Bellpuig i de la plana urgellenca en un període destacat (i no ben conegut encara) de la seva història.

En aquest treball oferiré una primera divulgació del contingut dels manuals del notari Mestre tabulant els homes de Bellpuig que hi surten esmentats. Això permetrà fer una valoració de la societat vilatana i d'algunes de les persones i famílies que predominaven en l'àmbit local durant els anys '70 del segle XVI. Donades les dificultats del treball arxivístic i també la conveniència d'aplicar un període temporal reduït per minorar l'impacte dels canvis humans (defuncions, emigracions i immigracions de persones), m'he centrat només en tres anys: 1575-77.¹

1.- Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Notarial, Bellpuig, NIV 1, Antoni Joan Mestre, *Manual 1574-1576*, *Manual 1576-1577* i *Manual 1577*. El primer d'aquests volums inclou actes fetes entre el 4 d'octubre de 1574 i el 9 de gener de 1576, i la seva primera meitat és de lectura pràcticament impossible pel mal estat de conservació. El segon volum recull actes entre el 22 de gener de 1576 i el 20 de gener de 1577, i és de difícil lectura tot ell. El tercer volum abasta del 20 de gener de 1577 al 23 de novembre del mateix any, i té una part central fatal. Són manuals petits, escrits en llatí i no presenten numeració en els folis.

Resseguint amb paciència el contingut de les actes i les referències als testimonis assistents, he pogut elaborar una llista dels homes que hi havia a Bellpuig en aquells tres anys, amb l'ofici que tenien en la gran majoria de casos, els càrrecs públics que exercien i a vegades el lloc d'on procedien quan no havien nascut a la vila. Es tracta d'una considerable nòmina que supera llargament el centenar de casos i que forneix interessants informacions per valorar la situació demogràfica i econòmica del Bellpuig cincentista.

Malgrat el meu interès per aconseguir una llista el més completa possible, resulta obvi que no ho pot ser al cent per cent. D'entrada, perquè és construïda a partir dels manuals d'un sol notari, i podia haver-hi algunes famílies que no tractessin amb ell. D'altra banda, la dificilíssima lectura de moltes actes per la mala conservació del paper ens fa perdre de ben segur informació, encara que confiem que no molta, perquè un individu se'ns pot «escapar» en un lloc per no poder llegir el full, però pot aparèixer novament més endavant en una altra acta o en un esment de testimonis. Sigui com sigui, és evident que hi haurà una part dels homes bellpugencs que no quedaran recollits en el recompte. En aquest sentit, em malfio sobretot dels peons o jornalers sense terra i dels individus marginals, gent que habitualment no aniria a cal notari.

He decidit excloure del present recompte dos col·lectius socials numèricament importants a les viles de l'Antic Règim, i en concret a Bellpuig:

A) Les vídues. Llur activitat laboral o econòmica, i no diguem ja el seu protagonisme públic, serien molt inferiors al dels antics marits. A més, aquesta activitat i aquest rol social serien exercits pel seu fill, cas que el noi fos d'una certa edat. I si una vídua tenia els fills petits, probablement seria ajudada i representada per un germà, pel pare, pel sogre o per un cunyat.

B) Els eclesiàstics. Eren una categoria social, no laboral. A més, no engendraven famílies, encara que els capellans poguessin encapçalar-ne alguna. Eren gent amb un notable poder econòmic, molt actius en els negocis i socialment influents, però no estaven implicats en el món del treball ni en el govern local. D'altra banda, si encapçalaven una família, és que aquesta havia quedat demogràficament trencada i, per tant, havia perdut protagonisme local.

El recompte presenta també l'inconvenient que algun home de Bellpuig hagués pogut morir en el decurs d'aquells tres anys, informació de detall que no tenim. Confiem, això sí, que aquest extrem no alteri gaire els resultats, ja que el període temporal escollit és curt. Molts individus van apareixent regularment en els volums, cosa que va confirmant la seva presència local.

Algun dels individus recollits potser només va residir a Bellpuig algunes setmanes o mesos, i hauria pogut emigrar de la vila durant el període de tres anys que considerem. I algun altre, instal·lar-se a la vila cap al final del període i no

haver tingut temps material per aparèixer a la documentació notarial. Aquests inconvenients de la mobilitat humana sempre han de ser tinguts presents en un recompte com el nostre.

Tots els anteriors advertiments han estat plantejats per avisar que no hem d'atorgar una representativitat absoluta a les dades recollides. El recompte és nodrit i molt interessant, però no pot contenir tota la població adulta masculina de la vila ni informar-nos plenament de les activitats laborals que s'hi desenvolupaven. Les bones cases i les famílies capdavanteres hi seran gairebé totes. La gent més pobra o socialment inestable, només en part. Cal que no oblidem aquesta prudència elemental a l'hora de fer valoracions, per tal de no caure en una imatge massa optimista i «fixa» de la realitat local.

El període considerat en aquest estudi fou un moment històric de creixents dificultats per als urgellencs. Després d'un tercer quart de segle positiu, començà en aquell punt una etapa agrària molt dolenta que es perllongaria durant diversos anys i que portaria misèria, sofriments i mort a la plana.² Sembla, però, que el moment pitjor d'aquesta gran crisi no arribà fins als primers '80. Pel que fa al cas concret de Bellpuig, sembla que a 1575-77 encara es vivia pendent en part dels bons temps de mitjan segle i de les realitzacions i expectatives desvetllades llavors. La crisi hauria colpit uns ànims engrescats per la promoció local i comarcal que s'havia intentat fer durant el tercer quart de la centúria.

Havia crescut la població i l'activitat econòmica. Els anys 1571-73, els bellpugencs s'havien plantejat d'establir un mercat setmanal de grans cada dimecres, mercat que ja havia existit en el passat i que s'havia perdut; no es va aconseguir. Mentrestant, s'anava construint la nova església parroquial, obra immensa i costosa, i el consell municipal es debatia entre grans despeses i deutes (on el duc hi tenia molta part).³

Coincidint amb l'arribada de la nova etapa recessiva, durant els anys 1575-77 es va parlar molt a l'Urgell de fer el canal per poder regar aquelles terres eixutes. El promotor que portava els projectes de la magna obra, Martí Joan Franquesa, va fer dues estades a la zona (anys 1576 i 1577), i a Bellpuig es van reunir (1577) representants dels pobles urgellencs, del monestir de Poblet i de la monarquia per tractar d'aquella construcció. En aquesta reunió a Bellpuig hi assistiren fins i tot el virrei Hernando de Toledo i l'abat pobletà Joan de Guimerà. El mateix rei Felip

2.- Foren els anys 1575-85. PLANES, Josep M.: *Demografia i societat de Tàrraga i de l'Urgell durant l'Antic Règim*, Agramunt, 1995, ps. 35-36, 42, 49-50, 74 i 170-171. PLANES, Josep M.: «Natalitat i evolució demogràfica a l'Urgell dels segles XVI i XVII», *Urtx*, núm. 12, 1999, ps. 68-69. BACH, Antoni: *Bellpuig i la seva antiga baronia al pla d'Urgell*, Barcelona, FSVCS, 1972, p. 143.

3.- MIRÓ, Ramon: *Aportació a la història del mercat de Bellpuig durant l'Edat Moderna*, Bellpuig, Associació d'Amics de la Plana d'Urgell, núm. 7 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1991, ps. 3-5 i 10. Bach, *op. cit.*, ps. 130-135 i 140-141.

El mostrava un gran interès pel projecte. Totes aquestes gestions i converses no van servir per a res. Els foscos interessos de l'abat, els favoritismes reials, la rivalitat entre Martí Joan Franquesa i Juan Francisco Citón, l'actitud de molts urgellencs, l'oposició de la ciutat de Lleida i de persones influents, el cost tan elevat de les obres i la crisi del moment van condemnar el projecte al fracàs.⁴

El consell de Bellpuig feia emissions de moneda local per cobrir les necessitats de la vila, atesa la vitalitat econòmica i les exigències senyoriales que aquesta tenia durant la segona meitat del segle XVI. Hi ha encunyacions ben datades els anys 1563, 1571, 1573, 1576, 1577, 1581, 1582 i 1583. Sovint circulava també moneda falsa, cosa que preocupava de valent les autoritats bellpugenques.⁵

RESULTATS I ANÀLISIS ESTADÍSTIQUES

Un cop situat ja el tema i el moment històric, anem a les dades obtingudes. Començarem donant la llista dels homes adults de Bellpuig que hem pogut localitzar a 1575-77, incloent alguns detalls complementaris. Són tots aquests individus:

Andreu, Salvador, àlies Ricto (?). Pagès.

Arbell, Miquel. Corredor públic.

Arbó, Francesc. Pagès. Prohom del consell.

Arbó, Joan (germà de l'anterior). *Caligarius*. Prohom del consell.

Arbonés, Antoni. Pagès.

Arques, Bartomeu. Cirurgià. De Solsona, habitant de Bellpuig.

Arrufat, Antoni, àlies Picoy. Teixidor de lli. De Sant Martí, habitant de Bellpuig.

Arrufat, Jaume. Pagès.

Arrufat, Pere, àlies Farrerot. Pagès.

Aurich, Bernat. Teixidor de llana. Tenia entre 18 i 25 anys.

Aurich, Pere (germà de l'anterior). Passamaner. Tenia entre 19 i 25 anys.

Barrufet, Antoni. Sastre.

Barrufet, Francesc. Pagès.

Barrufet, Jaume. Serraller. Prohom del consell.

4.- VILA, Jaume: *Els Canals d'Urgell i la seva història*, Lleida, Diputació de Lleida, 1992, ps. 85-87. RENYER, Josep: «Cronologia essencial del Canal d'Urgell», *El Pregoner d'Urgell*, núm. 267, 17 de novembre de 1990, p. 16. MATEU, Jaume: «La creativa construcció de l'àrea regada pels canals d'Urgell», *Urtx*, núm. 11, 1998, ps. 186-189. Bach, *op. cit.*, ps. 139-140.

5.- TORRES, Jaume: «Les monedes de Bellpuig i Baronia», *Miscel·lània d'Estudis*, núm. 10 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1997, ps. 63-65. TORRES, Jaume: «La casa del procurador del duc a Bellpuig i la seva heràldica municipal», *El Pregoner d'Urgell*, núms. 406-407, setembre de 1996, p. 38.

Bellmunt, Antoni. Sabater. Prohom del consell.
 Bellmunt, Jaume. Pagès.
 Biscarri, Bartomeu, àlies Manda. Pagès.
 Biscarri, Joan. Pagès.
 Biscarri, Montserrat. Pagès.
 Boldú, Bartomeu. Doctor en Arts i Medicina. De les Borges Blanques, habitant de Bellpuig.
 Borràs, Antoni. Pagès. Prohom del consell.
 Borràs, Lluís. *Caligarius*.
 Borràs, Magí. Botiguer de teles, revenedor. Del lloc de Viver, bisbat d'Urgell, habitant de Bellpuig.
 Borràs, Pere. *Caligarius*. Prohom del consell.
 Bossat, Joan. Moliner. Habitant de Bellpuig.
 Calbet, Francesc. Hostaler. Prohom del consell. Procurador del Sr. Joan Canyelles, donzell de Barcelona, que al seu torn era procurador del duc.
 Calbís, Pere. *Caligarius, calsaterius*. Prohom del consell. Paer l'any 1577.
 Cambra, Bernat. *Famulus* del procurador general de la baronia Antoni de Çacosta.
 Carulla (?), Montserrat. Forner.
 Castanyer, Gaspar. Manescal. Prohom del consell.
 Castanyer, Joan. Pagès.
 Casto, Pere del. Hortolà. Habitant de Bellpuig.
 Català, Baltasar. Notari.
 Cellers, Joan. Pagès.
 Codet, Pere. Mestre de cases.
 Colom, Bartomeu. Sabater.
 Comes, Agustí. Burgès, mercader.
 Conesa, Antoni Joan. Negociant, pagès. Batlle de la vila durant aquests anys.
 Corbella, Joan. Sastre. Prohom del consell.
 Cordellana, Jaume. Pagès, mercader.
 Cordellana, Joan. Mercader.
 Cordellana, Mateu. Negociant, mercader.
 Corretger, Jaume. Pagès.
 Darbell, Miquel. Corredor.
 Delori (?), Joan. Estava al servei de Na Marianna de Toralla i de Guardiola, vídua. Habitant de Bellpuig.
 Eixalà, Bernat. Pagès.
 Engany, Ramon d'. Teixidor de lli.

Ester, Antoni, àlies Nadal. Pagès. Prohom del consell. Paer l'any 1577.
 Ester, Antoni. Pagès. (Diferent de l'anterior).
 Fàbregues, Pere. Hostaler.
 Ferrandis, Jeroni. Donzell.
 Figuerola, Francesc. Bracer, pagès. De la vila d'Arenys, comtat de Ribagorça,
 regne d'Aragó, habitant de Bellpuig.
 Fita, Joan. Teixidor de lli. Habitant de Bellpuig.
 Flovià, Joan. Pagès.
 Flovià, Miquel. Pagès.
 Font, Francesc. Negociant.
 Font, Joan. Sastre. De la ciutat d'Aux, regne de França, habitant de
 Bellpuig.
 Font, Lluís. Sastre. Tenia entre 18 i 25 anys.
 Font, Pere. *Caligarius*, revenedor. Prohom del consell.
 Fuster, Joan. Serraller. Prohom del consell.
 Gallego, Bartomeu. Pagès.
 Ganalós, Pere. Pagès.
 Garau (o Guerau), Berenguer. Pagès.
 Garau (o Guerau), Mateu. Pagès.
 Garriga, Arnau. Sastre.
 Garriga, Joan. Pagès. Prohom del consell.
 Gener (o Giner), Francesc. Sastre.
 Gener (o Janer, o Giner), Joan. Mestre de cases. Prohom del consell.
 Gener (o Janer, o Giner), Melcior. Fuster. Prohom del consell.
 Gener (o Janer, o Giner), Tomàs. Causídic. Prohom del consell.
 Gineres, Guillem. No en sabem l'ofici. De la vila de Bolunya, bisbat de
 Comenge, regne de França, habitant de Bellpuig.
 Girart, Francesc. Moliner. Prohom del consell.
 Girart, Ramon. Moliner. Habitant de Bellpuig.
 Granell, Pere. Mercader. De Juneda, habitant de Bellpuig.
 Granyó, Jaume. Pagès.
 Grasa, Pere. Pagès.
 Guargues, Joan. Pagès. De Vilanova de Bellpuig, habitant de Bellpuig.
 (Íñigo) de Paz, Francesc. Apotecari.
 (Íñigo) de Paz, Jeroni. Estudiant de Medicina (*studens mortibus*).
 Íñigo de Paz, Joan (pare del Francesc, potser també del Jeroni). Apotecari.
 Prohom del consell. Paer l'any 1577.
 Joan, Antoni. Bracer. Habitant de Bellpuig.
 Joni, Jaume. Pagès.
 Joni, Montserrat. Pagès.

Jover, Jaume. Ferrer. Prohom del consell.
 Jover, Nicolau. Estudiant de Medicina.
 Jover, Pere (germà del Jaume). Ferrer i pagès, també hostaler. Prohom del consell.
 Maler, Joan. Aladrer (fabricant d'arades). De Sidamon, habitant de Bellpuig.
 Messeguer, Joan. Pagès.
 Mestre, Agustí. Sastre. Prohom del consell.
 Mestre, Antoni Joan. Notari.
 Mestre, Simó. No en sabem l'ofici. Prohom del consell. Paer l'any 1575.
 Montanyana, Miquel. Sabater.⁶
 Morell, Antoni. Ferrer. Prohom del consell.
 Morell, Bartomeu. Pagès.
 Muñoz, Just. No en sabem l'ofici.
 (Nadal: veure Ester).
 Nadal, Joan. Pagès.
 Navés, Miquel. Pagès. Prohom del consell. Paer l'any 1575.
 Obrador, Pere de l'. Mestre de cases. Habitant de Bellpuig.
 Oró, Jaume. Fuster.
 Oró, Joan. Mercader, fuster.
 Pellisser, Jaume. Sabater. De la Figuerosa, abadiat de Solsona, bisbat d'Urgell, habitant de Bellpuig.
 Pere Antoni, Joan, àlies Vilamajor. Pagès. Prohom del consell.
 Pereta, Montserrat. No en sabem l'ofici. Prohom del consell.
 Pesol, Antoni. Carnisser.
 (Picoy: veure Arrufat).
 Pons, Jaume. Pagès.
 Porta, Andreu. Pagès.
 Porta, Francesc. Pagès. Prohom del consell.
 Porta, Montserrat. Pagès.
 Porta, Tomàs. Pagès.
 Portell, Jaume. Pagès.
 Portell, Joan. Pagès.
 Portell, Pere Antoni. Pagès.
 Puig, Miquel. *Buydator, campanerius*.
 Puigderós, Pere, àlies Soler. Sabater.
 Pujalt, Montserrat. Espaser. De Tàrrega, habitant de Bellpuig.
 Pujol, Francesc. Notari.

6.- Miquel Montanyana va morir l'any 1576. Tenia un germà, Montserrat Montanyana, veler, natural de

Ribera, Joan. Mestre de cases. Habitant de Bellpuig.
 Robinat, Antoni Joan. Pagès, també causídic. Prohom del consell.
 Sabater, Bernat. *Caligarius*. Prohom del consell.
 Sabater, Gabriel. Pagès. Prohom del consell.
 Sabater, Montserrat. Fuster. Prohom del consell.
 Sesta, Bernat. Pagès.
 Sicart, Francesc. Mercader, botiguer de draps de llana. Prohom del consell.
 Siurana, Blai. Pagès.
 Siurana, Joan (major). Pagès.
 Siurana, Joan (menor, fill de l'anterior). Pagès.
 Soler, Jaume. Sabater. Prohom del consell.
 Soler, Joan. Sabater.
 Torrent, Miquel. Pagès.
 Torres, Joan. Hortolà.
 Veja, Mateu. Escrivent. De Lleida, habitant de Bellpuig.
 Vellet, Pere. Sabater. Prohom del consell. Paer l'any 1575.
 Vendrell, Joan. Pagès. Prohom del consell.
 Viana, Pere. Revenedor. Prohom del consell.
 Vicent, Antoni, àlies Ester. Pagès.
 (Vilamajor: veure Pere Antoni).
 Vilamajor, Berenguer. Pagès. Prohom del consell.
 Vilamajor, Bernat. No en sabem l'ofici. Prohom del consell.
 Vilamajor, Joan (major), àlies Pubill. Pagès.
 Vilamajor, Joan (menor), àlies Pubill. Pagès.
 Vilamajor, Miquel. Botiguer de teles. Prohom del consell.
 Vilamajor del Bou, Joan (major). Pagès.
 Vilamajor del Bou, Joan (menor, fill de l'anterior). Pagès.
 Vilamajor del Bou, Pere. Pagès (?), paraire. Prohom del consell.
 Vilar, Antoni. Carreter, bracer. Habitant de Bellpuig.
 Vilar, Pere, àlies de la Torreta. Pagès.

En total, el nostre recompte ha trobat 145 barons, la majoria dels quals (encara que no pas tots) serien caps de casa. És una xifra bastant més alta que les 104 persones que, en representació de les famílies de la vila, van signar el protocol senyorial de l'any 1571 en què es renovà la procura d'Antoni de Çacosta sobre les baronies.⁷ Va augmentar la població local durant els primers anys setanta? No va ser completa la participació popular en l'acte senyorial d'aquell 1571?

Bellpuig però que vivia a Barcelona.

Si multipliquem 145 per l'índex 4, la xifra resultant és 580. Algú podrà dir que això no és representatiu, perquè hi ha joves en el llistat i encara no tothom hauria format una família. Però també hem de tenir present que el nostre recompte no és exhaustiu i que se'ns han pogut escapar alguns adults de la vila, de manera que una cosa pot compensar l'altra. I si al capdavant considerem que cal agregar a l'anterior xifra els eclesiàstics, les vídues i les persones que en dependrien, podríem anar fins a una estimació demogràfica global de 700 habitants.

91 focs tenia Bellpuig l'any 1553 (incloses les vídues i els eclesiàstics, que en total suposaven 20 focs). Per 4, 364 habitants. Per 5, 455, xifra segurament més aproximada a la realitat. Això ens indica que entre 1553 i 1577 Bellpuig hauria guanyat més de dos-cents habitants, amb un possible índex d'augment superior al 50 %. Per a un període de tot just vint-i-quatre anys, és molt destacat.

Aquest augment demogràfic local del tercer quart del segle XVI hauria vingut donat fonamentalment per immigració. Homes solters i famílies de les localitats de l'entorn, de les comarques veïnes i de zones més allunyades s'haurien instal·lat en una vila que volia créixer i que oferia oportunitats laborals. Aquest fet va renovar de valent la població bellpuigenca del període, fins al punt que en els anys 1575-77 trobem 53 cognoms paternes que no apareixien al fogatge de 1553.⁸ Per contra, només són 29 els que apareixen al fogatge de 1553 i no es troben a 1575-77.⁹

Tot i que la documentació notarial no sempre indicaria que un individu havia nascut fora de Bellpuig, en el nostre llistat hem pogut recollir que 21 dels 145 homes que localitzem residint a la vila eren originaris de fora d'aquesta. Evidentment, aquesta dada és incompleta, però malgrat la seva limitada representativitat ja resulta força destacada (un 14,5 % del total d'individus fitxats). En 13 dels 21 casos, la població de procedència és indicada, i aquí no hi ha sorpreses: viles i pobles de l'entorn (Sant Martí, les Borges Blanques, Juneda, Vilanova de Bellpuig, Sidamon, la Figuerosa, Tàrraga, Lleida), alguna localitat més allunyada (Areny de Noguera, Viver, Solsona) i dos francesos. En gairebé tots els casos, aquests 21 immigrants segurs tenien ofici especialitzat o bé es llogaven per a feines rurals: entre altres, hi trobem un cirurgià, un metge, un escrivent, dos comerciants, dos teixidors, un sastre, un aladrer, dos mestres de cases, un sabater, un espaser, un moliner, un hortolà i tres bracers.

7.- Bach, *op. cit.*, p. 132.

8.- Són els següents: Andreu, Arbell, Arbó, Arbonés, Arques, Aurich, Bellmunt, Boldú, Bossat, Calbet, Calbís, Cambra, Carulla, Casto, Cellers, Codet, Colom, Corbella, Cordellana, Darbell, Delori, Engany, Fàbregues, Ferrandis, Figuerola, Fita, Gallego, Gineres, Granell, Granyó, Grasa, Joan, Maler, Muñoz, Obrador, Pellisser, Pere Antoni, Pereta, Pesol, Pons, Puig, Puigderós, Pujalt, Ribera, Sesta, Sicart, Torrent, Torres, Veja, Vellet, Vendrell, Viana i Vilar.

9.- Són els següents: Bagues, Canals, Cases, Cautia, Cavallero, Delarins, Domingo, Ereart, Escobat, Esteve, Fernes, Ferrer, Francesc, Guardiola, Leolan, Mollet, Moragues, Narbó, Oliva, Paella, Robid, Roig, Santfeliu, Tarroja, Toralla, Torner, Tort, Tudela i Veedor. El fogatge de 1553 a Bellpuig el consultem en la versió publicada per Josep Iglésies.

Així, doncs, el Bellpuig de l'època de Felip II se'ns apareix com una vila petita però activa, molt predisposada a captar gent de fora, a créixer i a promocionar-se. L'augment demogràfic i l'ampliació de les activitats econòmiques devien ser a la base de projectes com l'establiment d'un mercat setmanal, la construcció de la nova església parroquial, la construcció del canal d'Urgell i les emissions de moneda local. És ben clar que la gran crisi de 1575-85 tallà una part d'aquesta vitalitat i sumí la vila en greus problemes, però també sembla clar que no tot el que s'havia aconseguit es va perdre. De cara al nou segle, i a desgrat de la seva modèstia demogràfica, Bellpuig hauria conservat la variada estructura laboral, la capacitat d'atreure forasters i un cert paper de capitalitat comarcal, realitats que ja trobem ben consolidades a mitjan XVI.

La nostra llista d'homes dels anys 1575-77 ofereix moltes dades sobre oficis i professions. En bastants casos, una persona té més d'una indicació en aquest sentit. Al següent recompte, aprofitem totes aquestes indicacions, ben convençuts que a l'Antic Règim una persona podia exercir de manera habitual dues o més activitats alhora, o intercanviar-les sovint, sobretot quan una d'aquestes era la feina de la terra. Aquesta «multiactivitat» donaria un caire especial a l'economia del passat, diferenciant-la de l'especialització actual. Si a cada persona li atribuíssem només un ofici, no captaríem bé la varietat quotidiana de les feines i iniciatives econòmiques de l'antigor, quan la tècnica era tan limitada i els ritmes estacionals eren més marcats. Per tant, al recompte que ve a continuació surten unes xifres més altes que les dels individus llistats, perquè desglossem totes les referències professionals i laborals que d'ells tenim.

Donzells	1
Doctors en Medicina	1
Causídics	2
Burgesos	1
Notaris	3
Escrivents	1
Apotecaris	2
Cirurgians	1
Mercaders	7
Botiguers de teles	3
Negociants	3
Revenedors	3
<i>Caligari</i>	6
Calceters	1
Sastres	7
Teixidors	4

Sabaters	8	
Fusters	4	
Ferrers	3	
Serrallers	2	
Mestres de cases	4	
Aladrs	1	
Campaners	1	
Espasers	1	
Paraires	1	
Carreters	1	
Passamaners	1	
Forners	1	
Moliners	3	
Carnissers	1	
Estudiants	2	
Corredors	2	
Hostalers	3	
Gent de servei	2	
Manescals	1	
Pagesos	62	
Hortolans	2	
Bracers	3	
No sabem l'ofici	5	
TOTAL	160	
Privilegiats, oficis selectes i gent de comerç	28	17,5 %
Menestrals	46	28,7 %
Altres	14	8,8 %
Sector agrari	67	41,9 %
No sabem l'ofici	5	3,1 %
TOTAL	160	100 %

Els resultats són clars: Bellpuig era una vila petita i molt pagesa, però també amb un destacable sector de comerç i menestralia. El pes del sector agrari no arriba al 50 %, mentre la menestralia supera el 25 % i el que podríem dir-ne «burguesia local» assoleix un ressenyable 17 %. De totes maneres, en la realitat el

pes del sector agrari potser era més alt que aquest 42 % recollit pel recompte. Hi hauria famílies pobres i marginals que la documentació notarial difícilment recolliria, i cal pensar que en general aquestes famílies es dedicarien al jornalerisme rural; també hi hauria alguns mossos. Aquestes mancances semblen evidents, perquè només cal fixar-se en els pocs bracers que inclou la llista i la no presència de cap mosso. Aquí, per tant, devem perdre casos, de manera que el percentatge de gent dedicada al treball de la terra estarà minorat.

Petita però ambiciosa, la vila ducal havia desenvolupat una considerable oferta productiva i comercial durant el regnat de Felip II, aprofitant la vitalitat comarcal de mitjan segle i la seva bona situació geogràfica. No sembla, tanmateix, que calgui exagerar massa aquesta valoració, perquè les dades de la llista poden «idealitzar-la», dissimulant el predomini agrari, el qual podia ser més marcat del que sembla.

Amb la família senyorial i els seus procuradors força allunyats, Bellpuig gairebé no tenia població de categoria, però sí els oficis selectes imprescindibles (advocats, notaris, metges) i una bona minoria de persones dedicades al comerç (segurament a petita i mitjana escala: compra-venda de menjar, roba i, sens dubte, gra). Els oficis menestrals eren bastant variats, amb bona presència de mestres de cases i fusters (potser en part per les obres de l'església) i un destacat paper del sector tèxtil i del sector del cuir i la pell (sastres, teixidors, *caligarii*,¹⁰ sabaters...), que ens fan pensar en una producció destinada a abastir la comarca propera. Oficis com ferrers, aladrers, carreters, moliners o manescals complementaven l'activitat pagesa. Un sol forner sembla poc per a una vila de diversos centenars d'habitants, per la qual cosa es pot sospitar que molta gent es faria el pa a casa. D'estudiants prou n'hi hauria algun més, però no residirien de manera continuada a la vila. De gent de servei n'hi hauria molta més, però segurament era més femenina que masculina; els dos homes que recollim nosaltres, més que criats, podien ser encarregats o majordoms. Finalment, els hostalers eren imprescindibles en una vila situada en un lloc de pas tan important.

Mossèn Bach ofereix una llista d'oficis per al Bellpuig dels anys '90 del mateix segle XVI. En aquesta llista alternativa no estan recollits els personatges de categoria ni tampoc els pagesos, sinó tan sols les persones amb ofici menestral o de comerç.¹¹ Per tant, no permet realitzar una comparació absoluta amb el nostre recompte de 1575-77, però sí una comparació relativa, i ben sistemàtica. De les dades ofertes per mossèn Bach per als darrers anys del segle XVI a Bellpuig es pot establir la següent estadística:

10.- Es fa difícil pronunciar-se sobre l'ofici que hi hauria rere el mot *caligarius*. No sembla que pugui tractar-se de sabater. Mossèn Bach ho interpreta com a baster. Boleda, com a calceter. *Vid. supra*.

11.- Bach, *op. cit.*, ps. 115-118.

Apotecaris	1
Cirurgians / barbers	1
Mercaders	5
Negociants	3
<i>Caligarii</i> (basters?)	2
Calceters	2
Sastres	3
Teixidors de lli	3
Sabaters	6
Fusters	6
Ferrers	5
Serrallers	2
Mestres cases / pedrapiquers	8
Espasers	1
Paraires	1
Forners	2
Pedrenyalers	1
Boters	1
Corders	1
Moliners	1
Hostalers	1
Traginers	2

Comparant aquestes dades de final de segle amb les de 1575-77, seguim observant la mateixa notable varietat d'oficis. Només en tretze cognoms hi ha coincidència d'ofici, cosa que demostra els canvis demogràfics i econòmics que experimentava la vila. Els mestres de cases, fusters i ferrers, ja ressenyables als anys '70, incrementen encara més llur importància. Per contra, el sector tèxtil i el sector del cuir-pell, tan destacats aleshores, apareixen més reduïts, per bé que segueixen nodrits.

És curiós de constatar la gran quantitat de francesos que troba mossèn Bach a Bellpuig a les acaballes del segle XVI, i això tan sols en el sector menestral: 8 casos. Gairebé tots eren pedrapiquers. Vint anys enrere, només n'havíem detectat dos. La immigració occitana a Catalunya s'incrementava per moments.

Tornant-nos a centrar exclusivament en el llistat de 1575-77, ens podem fixar ara en els individus que formaven part del consell municipal, que en aquella època era format per uns quaranta consellers més el batlle.¹² En la nostra nòmina,

12.- En altres èpoques fou més nombrós. El batlle no sempre hi assistia. Bach, *op. cit.*, ps. 72, 109-110 i 133.

apareixen 42 prohoms, amb algunes repeticions de cognoms i casos de parentiu (germans), fets que permeten intuir una certa oligarquia local. El detall dels oficis i activitats econòmiques de tots aquests prohoms, batlle inclòs, és com segueix (amb més casos que persones, perquè mantenim el criteri de comptar totes les referències laborals):

Causídics	2
Apotecaris	1
Mercaders	1
Botiguers de teles	2
Negociants	1
Revenedors	2
<i>Caligarii</i>	5
Calceters	1
Sastres	2
Sabaters	3
Fusters	2
Ferrers	3
Serrallers	2
Mestres de cases	1
Paraires	1
Moliners	1
Hostalers	2
Manescals	1
Pagesos	14
No sabem l'ofici	3
TOTAL	50

Els menestrals eren els grans protagonistes en el consell municipal, amb 20 representacions (un 40 %). Per contra, el sector agrari era el més «perjudicat», amb 14 representacions (un 28 %, catorze punts per sota en relació amb el recompte global). En els altres sectors no hi havia pràcticament variacions percentuals. Són unes dades que demostren la importància social que tenia la menestralia a les petites viles catalanes del passat: oficis autònoms, estabilitat, temps per exercir altres tasques. A destacar en especial el cas dels *caligarii*, mentre curiosament els mercaders agafaven poc protagonisme.

Acabarem aquestes anàlisis estadístiques de la nòmina d'homes bellpugencs del període 1575-77 estudiant els seus noms de pila. En fem també una comparació amb els noms masculins del fogatge de 1553 a Bellpuig (incloent aquí els eclesiàstics per tenir més casos) i amb els propietaris que surten al *Llibre de valies* de la vila corresponent a l'any 1696.¹³

	1553		1575-77		1696	
	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%
Agustí	-	-	2	1,3	3	1,6
Alfons	-	-	-	-	1	0,5
Andreu	3	4,1	1	0,7	4	2,2
Antoni	5	6,8	16	10,7	5	2,8
Arnau	-	-	1	0,7	-	-
Baltasar	-	-	1	0,7	2	1,1
Baptista	-	-	-	-	1	0,5
Bartomeu	1	1,4	6	4,0	2	1,1
Berenguer	2	2,7	2	1,3	-	-
Bernabé	-	-	-	-	1	0,5
Bernat	5	6,8	6	4,0	2	1,1
Blai	-	-	1	0,7	-	-
Bonaventura	-	-	-	-	1	0,5
Carles	-	-	-	-	1	0,5
Climent	1	1,4	-	-	-	-
Cristòfor	-	-	-	-	1	0,5
Dídac	-	-	-	-	2	1,1
Domènec	-	-	-	-	1	0,5
Felip	-	-	-	-	1	0,5
Francesc	4	5,4	11	7,4	19	10,4
Gabriel	-	-	1	0,7	1	0,5
Gai	1	1,4	-	-	-	-
Gaspar	1	1,4	1	0,7	1	0,5
Guillem	-	-	1	0,7	-	-
Ignasi	-	-	-	-	1	0,5
Isidre	-	-	-	-	7	3,9
Jacint	-	-	-	-	1	0,5
Jaume	9	12,3	13	8,7	9	5,0
Jeroni	-	-	2	1,3	4	2,2

13.- TORRES, Jaume: «El capbreu de la vila de Bellpuig del 1696», *Miscel·lània d'Estudis. Economia, vida i societat*, núm. 9 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1996, ps. 37-50.

Joan	20	27,4	35	23,5	26	14,2
Joaquim	-	-	-	-	1	0,5
Jordi	-	-	-	-	1	0,5
Josep	-	-	-	-	27	14,8
Julià	1	1,4	-	-	-	-
Just	-	-	1	0,7	-	-
Llorenç	3	4,1	-	-	1	0,5
Lluís	1	1,4	2	1,3	3	1,6
Macià	-	-	-	-	2	1,1
Magí	-	-	1	0,7	2	1,1
Manuel	-	-	-	-	4	2,2
Marc	-	-	-	-	2	1,1
Marià	-	-	-	-	2	1,1
Mateu	-	-	3	2,0	-	-
Melcior	-	-	1	0,7	1	0,5
Miquel	2	2,7	8	5,4	5	2,8
Montserrat	1	1,4	7	4,7	-	-
Nicolau	1	1,4	1	0,7	3	1,6
Pasqual	-	-	-	-	1	0,5
Pau	-	-	-	-	2	1,1
Pere	10	13,7	19	12,7	9	5,0
Rafael	-	-	-	-	4	2,2
Ramon	-	-	2	1,3	4	2,2
Salvador	-	-	1	0,7	2	1,1
Salvi	-	-	-	-	1	0,5
Sebastià	-	-	-	-	5	2,8
Silvestre	-	-	-	-	1	0,5
Simó	1	1,4	1	0,7	1	0,5
Tomàs	1	1,4	2	1,3	-	-
Valeri	-	-	-	-	2	1,1
TOTAL	73	100	149	100	183	99,6

Els noms dobles han estat destriats individualment. Es tractava d'una minoria de casos.

Durant el segle XVI, a Bellpuig els noms masculins més habituals eren Antoni, Francesc, Jaume, Pere, i, en especial, Joan. La varietat de noms no era excessiva. Un nom actualment bàsic com és Josep no es feia anar mai (les connotacions jueves encara eren massa vives). Els noms tradicionals de la Catalunya medieval (Arnau, Berenguer, Borrell, Dalmau, Ermengol, Guerau,

Guifré, Martí, Ponç, Roger) estaven gairebé oblidats. Noms en aquell moment populars als territoris hispànics (Carles, Cristòfor, Dídac, Felip, Ferran, Ignasi, Isidre, Lluís) havien penetrat poc a la vila. Són les mateixes conclusions que de manera general ja vaig establir en un estudi publicat fa anys sobre els noms masculins de la zona Urgell-Segarra, basat precisament en el fogatge del 1553 i utilitzant una base estadística àmplia.¹⁴

Els noms masculins més habituals del segle XVI sofreixen a Bellpuig lleugeres variacions en el seu grau d'utilització entre 1553 i 1575-77. Antoni i Francesc incrementen la seva presència, mentre que Jaume i Joan pateixen un cert retrocés (si més no, a nivell percentual). Noms com Bartomeu, Miquel i Montserrat s'afermen, si bé sempre en un nivell modest.

Cent vint anys després, a les acaballes del segle XVII, la situació és totalment diferent. L'onomàstica masculina de Bellpuig s'ha ampliat moltíssim i la varietat ara és la norma. El nom predominant és Josep, que per fi ha superat les reticències de la gent i ha iniciat una espectacular expansió. Dels cinc noms tradicionals del segle XVI, quatre perden força (Antoni, Jaume, Joan i Pere, encara que Joan conserva una alta importància), mentre que un (Francesc) incrementa la seva presència. Noms típics de segles anteriors com Berenguer, Montserrat o Tomàs «desapareixen». Pel que fa als noms «nous», la majoria tenen tan sols una presència testimonial, si bé Isidre, Manuel, Rafael i Sebastià semblen agafar embranzida.

COMENTARI PARTICULAR D'ALGUNES FAMÍLIES I PERSONES

Només a títol indicatiu, exposaré a continuació unes petites informacions referides a alguns dels individus que trobem a Bellpuig en el període 1575-77. No apporto dades noves sobre ells, sinó que em limito a sintetitzar les dades que s'han publicat de manera escampada i a fer-ne una valoració. Pretenc cridar l'atenció sobre l'interès que té la història particular de les persones i famílies bellpugenques del passat, un camp d'estudi immens on fins ara ben poca cosa s'ha fet. Aquests pocs casos escollits serviran també per rematar el present treball d'una manera més descriptiva i per insistir en la forta projecció exterior que tenia Bellpuig.

Començaré pels Arbó, que semblen uns típics representants de la classe mitjana bellpugenca durant la segona meitat del segle XVI. Potser van instal·lar-

14.- PLANES, Josep M.: «Els noms masculins del segle XVI a la zona Urgell - Baixa Segarra», *El Pregoner d'Urgell*, núms. 149, 150, 151, 152 i 153, desembre 1985 - febrer 1986, 9 pàgines en total. Veieu també GRUP D'ESTUDIOSOS DE LA VILA/MESTRE, Esteve (coord.): *Història de Linyola*, Lleida, Virgili & Pagès, 1987, p. 58. A Linyola el nom Joan no era tan predominant i en canvi Antoni ho era més; tampoc no hi havia cap Josep.

se a la vila aleshores, perquè no apareix cap Arbó al fogatge local de 1553. Sigui com sigui, als anys '60 ja hi trobem Joan Arbó, calceter (*caligarius*) i propietari de terra, el qual vers l'any 1564 es casà amb Elionor Terés i Borrull, una noia òrfena de la vila de Verdú; val a dir que un germà d'aquesta noia era Joan Terés i Borrull, més tard famós eclesiàstic i polític, bisbe al Rosselló i a Tortosa, arquebisbe de Tarragona i virrei de Catalunya. Mestre Janot Arbó, que sabia escriure, entrà al consell bellpugenc i anà comprant peces de terra quan en sortí l'oportunitat.¹⁵ Sembla evident que no es dedicava tan sols a fer mitges, calçons i peces de cuir o badana, sinó que també realitzaria negocis a escala local i comarcal, activitat en què devia ser auxiliat pel seu germà Francesc, si bé la documentació és més parca en notícies pel que fa a aquest.

Entre els fills que tingueren Joan Arbó i Elionor Terés, coneixem l'Antoni (nascut el 28 de gener de 1565¹⁶), el Joan (nascut el 28 -o 18- d'octubre de 1568¹⁷), la Caterina i la Fulgència (aquesta darrera, nascuda vers l'any 1575). El segon fill esmentat, Joan, va fer carrera eclesiàstica, ajudat i protegit sens dubte pel seu oncle, el cada vegada més important Joan Terés i Borrull. Ordenat sacerdot prop dels 20 anys d'edat, beneficiat quan encara no havia complert els 21, aquest fill Joan Arbó i Terés tingué un futur notable. El 1593, era a Roma, i obtingué el títol de comensal de la seu de Tarragona. A partir d'aleshores, desenvolupà una gran tasca per ordenar i posar al dia els complicats afers econòmics de la catedral tarragonina, i viatjà sovint a Barcelona per tramitar causes i plets a la Reial Audiència.

La Fulgència fou casada per son pare amb Jaume Joan Torres, mercader d'Agramunt, fill d'un apotecari d'aquella vila. Els capítols es van tancar l'any 1592, i la núvia, que tan sols tenia 17 anys, fou dotada amb la notable suma de 700 lliures, a més de roba. El notari d'aquells capítols fou el cerverí Bartomeu Magre. El casament potser es va celebrar la primeria de 1593, ja que el nuvi, Jaume Joan, firmà la rebuda del dot el 28 de febrer de 1593; per cert, que ho va fer a Barbens. Aquesta Fulgència no va tenir gens de sort a la vida, perquè va morir pocs mesos després, possiblement arran del primer part. El 28 de desembre de 1593, el vidu Jaume Joan Torres va restituir la meitat del dot (350 lliures) als Arbó, en un acte que va tornar a tenir lloc a Barbens.

Durant els anys '90 encara consta a Bellpuig un Joan Arbó, negociant.¹⁸ Però aviat, i coincidint amb la mort de la Fulgència (que tot just tenia 18 anys) i amb

15.- Per exemple, el 1580, comprà una vinya a Pere Vellet, sabater de Bellpuig i company seu al consell local. L'any 1591, comprà una finqueta a Joan Tudela, per 22 lliures.

16.- Fou apadrinat per Bernat Sabater, un company de professió de mestre Arbó de la mateixa vila de Bellpuig, amb qui posteriorment també coincidí al consell; i per la dona de Tomàs Valls, de Verdú.

17.- Fou apadrinat per Jaume Borrell, de la vila de Calaf, i per Magdalena, muller de Joan Garriga, de Bellpuig. L'anotació d'aquest naixement fou feta per Pere Bordell, estudiant de Verdú. Anys a venir, trobem un Joan Garriga, pagès, al consell de Bellpuig.

18.- Bach, *op. cit.*, p. 116.

la designació del jove Joan com a comensal, el matrimoni Arbó-Terés, ja d'edat, es traslladà a Tarragona, per estar a prop del seu fill eclesiàstic. La Sra. Elionor morí el 16 de desembre de 1594. El Sr. Joan allargà bastants anys més, ben afincat a la ciutat arquebisbal. Hi morí el 7 de febrer de 1608, segurament ja vell i amb categoria de negociant.

Cada vegada més desvinculat de l'Urgell, l'any 1601, i de Tarragona estant, Janot Arbó havia venut una casa que tenia a Bellpuig, a la Plaça del Forn, pel preu de 70 lliures, a pagar a terminis de 10 lliures anuals. Els compradors foren els Amat.

L'únic hereu d'en Janot fou son fill Joan, el comensal de la seu tarragonina. Aquest no allargà gaire i va morir el 20 de maig de 1613, amb 44 anys. Deixà els seus béns a la parròquia de Bellpuig.¹⁹

Si dels Arbó sabem tots aquests detalls, no podem dir el mateix de l'hostaler Francesc Calbet, tot i que aquest individu va ser un dels prohoms més actius de la vila durant la segona meitat del segle XVI. Almenys, és una de les persones que més sovint apareix a la documentació local. Si atenem a la seva activitat d'hostaler, en teoria aquest home no havia de tenir cap rellevància especial. Però la seva connexió amb les altes esferes socials i amb el poder senyorial li donava un gran protagonisme públic a Bellpuig i àdhuc en el conjunt de la baronia. El seu protector, el donzell barceloní Joan Canyelles, sembla que seria el procurador *personal* del duc, mentre que Antoni de Çacosta era el procurador per al territori, o sia, la persona encarregada de mantenir i fer complir el poder jurisdiccional del senyor; de totes maneres, potser en algun moment les dues procures se superposaven. Aquest Joan Canyelles, de Barcelona, ja va ser procurador de l'almirall Ferran, i, segons mossèn Bach, «li fou procurador molt sovint»; Torres el situa de governador el 1553 i relaciona la seva heràldica amb una moneda d'aram encunyada a la vila a mitjan segle XVI. Tornant a Francesc Calbet, cal dir que sembla que fins i tot va augmentar encara més el seu protagonisme local de cara als anys '80, amb nous càrrecs públics i al servei de la casa ducal.²⁰

Bernat Cambra, *famulus* del procurador general de la baronia, Antoni de Çacosta, era tal vegada l'administrador o representant d'aquest, o potser el majordom del castell. No en sabem res més per ara, però sí del seu senyor Antoni de Çacosta, un orgullós personatge que governava les baronies amb fermesa. Procurador ja en l'època de l'almirall Ferran, aquest Çacosta havia estat renovat

19.- BOLEDA, Ramon: «Els Arbó i Terés, una important família de Bellpuig del Segle XVI», article inclòs en un opuscle compartit amb un treball de Joan Tous, Bellpuig, Biblioteca Pública Municipal, 1975, ps. 17-19.

20.- Bach, *op. cit.*, ps. 101, 126 i 136. TORRES, Jaume: *Història de Bellpuig dins el Principat de Catalunya*, Bellpuig, 1980, p. 250. Torres, «Les monedes...», p. 63.

en el càrrec de procurador general de les baronies de Bellpuig i Linyola per Lluís de Cardona el 17 de setembre de 1571. L'any 1574, també fou renovat pel nou duc, Antoni de Cardona. Segurament vivia de forma permanent a Barcelona i tenia delegats aquí.

Els Çacosta ja estigueren presents a la baronia des de la primeria del segle XVI. Durant la primera meitat d'aquella centúria destacà Galceran Çacosta. Després, l'Antoni, que inicialment hauria estat majordom del castell, en substitució d'un tal Casas, de Tàrrega, i posteriorment va rebre de l'almirall Ferran la condició de procurador, o, com diu un informe de l'època, «*el cargo de la baronia*» (i aleshores a la casa senyorial entrà un altre *veedor*).

Durant els seus anys de procura, Antoni de Çacosta va tenir molts problemes amb Bellpuig i amb les autoritats municipals, per les exigències senyorials i les creixents dificultats econòmiques del període. Va fer construir la casa del procurador a la vila i hi posà el seu propi escut heràldic. Es va casar l'any 1572 amb la pubilla Perves, una cosina del cavaller Perot de Vilanova, natural de Flix i instal·lat a Barcelona; la mare de la noia i el seu oncle no volien que es casés amb Antoni de Çacosta, però el cosí Vilanova se la va endur a la seva torre i la va casar amb el procurador general de les baronies urgellenques, després d'haver-ho parlat amb el duc Lluís de Cardona i son germà Antoni de Cardona. El nuvi, Antoni de Çacosta, hagué de prendre el cognom Perves (la núvia era pubilla). Els capítols matrimonials els va tancar el notari de Barcelona Fitor, amic de Perot de Vilanova.²¹

Ben connectat amb la classe rectora del país, gaudint de la confiança dels Cardona, Antoni de Çacosta se'ns apareix com un individu ambiciós i hàbil, administrador de les baronies a distància, però amb homes de confiança aquí, entre els quals hi hauria el *famulus* Cambra, el batlle Conesa i el donzell Ferrandis.

Antoni Joan Conesa, el batlle de Bellpuig en aquests anys, era probablement l'individu més influent a escala local. El càrrec de batlle li donava un poder sancionador i policíac que el faria ser força respectat. Segurament bon propietari rural, atent als tractes econòmics i a les compra-ventes, ja havia tingut càrrecs i responsabilitats importants a la vila anys enrere.²² Apareix a cada moment en la documentació bellpugenca i és un personatge que clarament demana un estudi individualitzat.

21.- Torres, «La casa del procurador...», ps. 37-38. Bach, *op. cit.*, ps. 131-135. Torres, «Les monedes...», p. 64. TORRAS, Santi: «La casa dels barons de Bellpuig o l'ascendència d'Itàlia en l'art i la societat catalana dels segles XVI i XVII», *Miscel·lània d'Estudis*, núm. 12 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1999, p. 98. MIRÓ, Ramon: «De curiositat històrica», *El Pregoner d'Urgell*, núms. 286-287, 10 de setembre de 1991, p. 32. Miró, *Aportació a la història del mercat...*, p. 4.

22.- MIRÓ, Ramon: «El retaule de Nostra Senyora del Roser, pintat per Ortoneda», *Miscel·lània d'Estudis. Edat Moderna*, núm. 5 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1990, ps. 12 i 14. Torres, «Les monedes...», p. 63. Miró, *Aportació a la història del mercat...*, p. 10. Torres, *Història de Bellpuig...*, p. 250.

El donzell Jeroni Ferrandis era segurament un individu nouvingut a Bellpuig. No hi ha referències locals a aquest cognom en èpoques anteriors. Val a dir que tampoc no n'hi haurà en altres de posteriors. Mossèn Bach comenta que durant el segle XVI van residir a Bellpuig alguns cavallers que tingueren intervenció en el govern de les baronies, i entre aquests esmenta un Jaume Ferràndiz.²³ Potser es tractava del representant del procurador general de la baronia Antoni de Çacosta?

Els Gener (o Janer, o Giner) han passat a la història per la seva relació amb la construcció de l'església parroquial de Bellpuig, el gran edifici que tants maldecaps va portar als bellpugencs de la segona meitat del segle XVI i que avui és un dels principals orgulls de la vila. El mestre de cases Joan Gener era fill d'un altre mestre de cases de Bellpuig, Melcior Gener, que fou qui contractà les obres de l'església, l'any 1568, juntament amb un oncle seu, el mestre de cases Tomàs Gener de Cervera. El fuster bellpugenc Melcior Gener sembla que era també fill de Melcior Gener, i, per tant, seria un germà del Joan. Encara que és indubtable que els Gener de Bellpuig van intervenir en l'edificació del temple, els principals responsables de les obres foren tanmateix els seus parents de Cervera, Tomàs Gener i el seu fill, que també es deia Tomàs.²⁴

Els Íñigo de Paz (o potser fóra millor dir-los simplement Paz) han estat una de les famílies més importants de la història de Bellpuig. Aquesta nissaga d'apotecaris sembla que hauria arribat a la vila a les acaballes del segle XV o a principis del segle XVI i va convertir-se en una de les més consolidades en l'avenir, amb un elevat protagonisme social i abundants càrrecs i responsabilitats a nivell municipal. Joan Íñigo de Paz, diversos cops paer en cap, fou especialment actiu en la defensa dels interessos de la vila durant els moguts anys '70 i '80 del segle XVI.²⁵

El mercader i botiguer Francesc Sicart també hauria estat un dels prohoms més influents de Bellpuig durant la segona meitat del segle XVI. El veiem sovint fent gestions en nom del consell municipal i tenint un notable protagonisme local.²⁶ És un personatge que no ha rebut atenció per part dels estudiosos de la nostra història, però clarament la mereix.

23.- BACH, Antoni: «Expansió de Bellpuig durant els segles XVI i XVII», *Miscel·lània d'Estudis sobre la Plana de l'Urgell*, núm. 6 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1991, p. 4.

24.- LLOBET, Josep M.: «Un document de l'any 1568 relacionat amb la construcció de l'església parroquial de Bellpuig», *Nova Miscel·lània d'Estudis*, núm. 8 dels *Quaderns de «El Pregoner d'Urgell»*, 1994, ps. 3-4. Bach, *Bellpuig...*, ps. 130, 132 i 141.

25.- Bach, *Bellpuig...*, ps. 105, 110, 125 i 134. Torres, *Història de Bellpuig...*, ps. 250-251. Miró, *Aportació a la història del mercat...*, ps. 4-5, 10 i 13-14.

26.- Miró, «El retaule de Nostra Senyora del Roser...», ps. 12 i 14. Bach, *Bellpuig...*, ps. 110 i 116.

Els Toralla, petits nobles, havien estat una de les famílies més importants de Bellpuig durant la primera meitat del segle XVI, però al període 1575-77 sembla que ja no vivien habitualment a la vila. Segons mossèn Bach, els Toralla podien procedir de Balaguer (de més antic, potser de la localitat homònima del Pallars Jussà) i es van vincular a fons amb la baronia de Bellpuig i amb la casa Cardona des de mitjan segle XV: càrrecs de procurador, administració dels béns senyori- als, inversions censals, etc. El fogatge del 1553 recull a Bellpuig una vídua Toralla, que era vídua de gentilhome. No sabem si aquesta vídua era la mateixa que trobem citada a la documentació bellpugenca vint-i-escaig anys després, Marianna de Guardiola, vídua de Toralla. L'any 1571, es parla de Joan de Torralà, de Barcelona, que va representar la vila i la baronia en la tramitació d'una ferma per un gran emprètit que havia fet la família ducal. Fóra possible que els Toralla s'haguessin instal·lat a Barcelona i que haguessin escollit un representant perquè vetllés pel seu patrimoni a Bellpuig i a l'Urgell. A l'època que estem considerant, aquest home de confiança hauria estat Joan Delori. Tot plegat, però, no exclou que algun Toralla encara visqués a Bellpuig a temporades, i que aleshores el Delori el servís directament.²⁷

27.- Bach, *Bellpuig...*, ps. 125 i 133.